Doina *BUTIURCA*

FUNDAMENTELE GRECO-LATINE ALE TERMINOLOGIEI MEDICALE

Etape. Știință a remediilor și anatomiei, medicina este un model gnoseologic ce a supraviețuit prin tehnici obiective, universale și eterne de îngrijire a ființei umane. Istoria sa este legată de apariția vechilor civilizații (egipteană, chineză, mesopotamiană), de la care știința modernă a moștenit primele „obiecte de cult" – empirice, din domeniul medical. Cel mai vechi text datează de aproximativ 5000 de ani și a fost descoperit în Orientul Mijlociu, la Nippur, în Mesopotamia, sub forma unor tăblițe de lut cu scriere cuneiformă. Terminologia face referire la cele mai importante remedii utilizate, dar nu menționează bolile. În scrierile egiptene, identitatea medicului se suprapunea sacerdotului, scribului, fapt consemnat în termeni de tipul: „sacerdot-medic", „scrib-medic", patronul divin fiind zeul Thot, al cărui epitet era *ph-ar-maki* (în traducere – „cel care conferă siguranță"). Epitetul pare a fi supraviețuit semantic în gr. v. *pharmakon* (vb. *phero* „a purta, a da, a duce", subst. *pharma* și *pharmacon*), rădăcină cvasiuniversală, în terminologia actuală. În perioada cuprinsă între anii 1000 î.H. și 900 d.H., medicina este dominată de personalitatea medicilor greci și mai apoi romani, care impun o mare parte a limbajului de origine greacă și latină. Fascinat de principiul contrariilor, în terapia medicamentoasă (*contraria contrariis curantur*) și de cel al efectelor bolii (*similia similibus curantur*) – adică, alopatia și homeopatia, în știința actuală – Hipocrate a rămas părintele primului corpus coerent de termeni medicali, organizat într-un sistem autentic științific și filozofic. Detașându-se de magie și de vrăjitorie, medicina instituită de greci a realizat trecerea de la practicile empirice la metodele științifice și prin sistemul de organizare: gr. *iatros* desemna medicul farmacist a cărui activitate se desfășura la locuința acestuia, *iatreion* („oficina medicală"); stocul de medicamente era depozitat într-un spațiu special, numit *apothiki* („cămară, depozit"). Rădăcina *iatro-* a dezvoltat ideea axiomatică de medic, devenind paradigmă conceptuală pentru numeroși termeni generali: *pediatru*, *pediatrie*, *cosmiatrie*, *iatrochimie* etc.

BDD-A20603 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:55 UTC)

După moartea lui Alexandru cel Mare, în 323 î.H., centrul științelor se va deplasa din Grecia la Alexandria și apoi la Roma. Viața cotidiană a grecilor și a romanilor din vremea lui Hipocrate și a lui Celsus a lăsat o puternică amprentă asupra limbajului medical. *Ab initio*, romanii au latinizat unii dintre termenii împrumutați, prin modificarea terminației grecești masculine *-os*, în terminația latină *-us*, ca în gr. v. *brankhos* > *branchus*, sau a celei feminine *-e* in *-a,* ca în gr. v. *theke* > lat. *theka*. Numele neutre vor substitui terminația grecească *-on* cu lat. *-um*: gr. v. *craniom* > lat. *cranium*. Doar neutrele terminate în *-a* se vor menține neschimbate (gr. *coma* > lat *coma*).

Tipare. 1. Analogia. Statutul translexical al terminologiei medicale nu este creația absolută a terminologiei secolului XX. Nenumărați termeni (inventariați de Valeriu Rusu), mai cu seamă în anatomie, s-au format prin metaforizare – în greacă și în latina clasică – având ca spațiu de referință realitatea cotidiană: lat. *vestibulum* cu pl. *vestibula* (spațiul dintre stradă și ușa casei, intrarea), *atrium* cu pl. *atria* [antecamera cu pereții „afumați" (lat. *ater* – negru) datorită focului care ardea la mijlocul încăperii], *thalamos* (dormitorul, camera din interiorul casei) erau spații ale unei case romane. Aici regasim fundamentele lingvistice ale conceptelor medicale: *vestibul bucal*, *vestibul membranos*, *vestibul osos*, *vestibular* (adj.), *atrium cordis.* Pentru a desemna structurile interne ale creierului, Galenus utilizează termenul *thalamos* (dormitorul casei romane). În Grecia antică peretele despărțitor al camerelor se numea *phragma*, iar la Roma *septum*. Limbajul medical utilizează termenul *diaphragm*, însă etimonul grecesc a dus – la nivel paradigmatic – la apariția unei întregi serii sinonimice, în vocabularul comun (dispozitiv de reglare a unui fascicul luminos). Grinzile acoperișului se numeau *trabes* (bârna mare) și *trabeculum*, iar terminologia medicală desemnează prin derivatele *trabecul*, *trebacular* concepte privind „structura anatomică de origine fibroasă sau musculară, având forma de bandă sau fascicul", respectiv „care este format din trabecule". Locurile de trecere ale casei romane erau denumite *fauces*, o arcadă – *fornix.*

Cu toate că utilizează unități lexicale preexistente, termenii medicali dobândesc noi atribute, de natura onomasiologica, actualizând un statut interlingual. Iată, comparativ, o listă de termeni ce actualizează fluxul neîntrerupt dintre terminologia lingvistică si terminologia normativă (în vocabularul panlatin și englez) cu excepțiile inerente:

lat. *atrium, ii / n.*(încăpere principală într-o casă romană; sală, portic) *-atriu* (NA), fr. *oreillette*; med.: *atriu cardiac, atriu auricular, atriu pulmonar*;

lat. *areola, ae* / f. (curte mică) – *areolă* (NA), fr. *aréole*;

lat *auricilla, ae* / f. (diminutiv al lui *auricula*: urechiușă) – *auricul* (NA); med.: *auricular* (cf. fr. *auriculaire*), *auriculo-osteodisplazie* (cf. fr. *auriculo-osteodysplasie*; *engl. Beals`syndrome*), *auriculoterapie* (cf. fr. *auriculothérapie*; engl. *auriculotherapy*), *auriculotomie* (cf. fr. *auriculotomie*; engl. *auriculotomy*);

gr. *bronkhos – bronhie* (NA); med.: *bronhie de drenaj* (cf. fr. *bronche de drainage*; engl. *draining bronchus*), *bronhiolă* (cf. fr. *bronchiole*), *bronhioliză* (cf. fr. *bronchiolyse;* engl. *bronchiolysis)* etc. (creează aproximativ 42 de termeni);

BDD-A20603 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:55 UTC)

lat. *cellula, ae* / f. (dimin. e la lat. *cella, ae* – cămară mică) – celulă (termen interdisciplinar): creează 111 termeni medicali în vocabularul panlatin și în limba engleză;

lat. *decoctum, i* / n. (decoct; fierbere) – med.: *decoct* / *decoctum*;

gr.(*dia*) *phragma, atos* (barieră) – *diafragma* (termen interdisciplinar); med.: diaphragm (NA); *diaphragmatic* (cf.fr. *diaphragmatique*; engl. *diaphragmatic*), *diafragmatocel* (cf. fr. *diaphragmatocèle*; engl. *diaphragmatocele*), *diafragmă*;

lat. *ductus, us* / m. (tragere, ducere; canal, traseu; mod de organizare) – *duct* (NA); med.: *ductopenie* (cf. fr. *ductopénie*; engl. *ductopenia*), *ductulus, ductus, ductus arteriosus*;

gr. *enkephalos* (gr. *en* (în) + *kephale* -cap) – encefal (NA); med.: *encefalită* (cf. fr. *encéphalite*; engl. *encephalitis*) etc. (creează aproximativ 20 de termeni);

lat. *phalanx, angis* / f. (formațiune de luptă în rânduri strânse la greci, macedoneni, gali si germani; trupă; mulțime) – med.: *falange*; *falangectomie* (cf. fr. *phalangectomie*; engl. *phalangectomy*); *falangetă* (cf. fr. *phalangette*; engl. *third phalanx*) etc.;

lat. *fons, tis* / m – fontanelă (cf. fr. veche *fontanelle*, dimin. de la *fontaine*), NA; med.: *fontanelă anterioară* (cf. fr. *fontanelle antérieure*; engl. *anterior fontanelle*); *fontanelă posterioară* (cf. fr. *fontanelle postérieure*; engl. *posterior fontanelle*); fontanelă posterolaterală (cf. fr. *fontanelle postérolatérale;* engl. *posterolateral fontanelle*);

lat. *glans, ndis* / f. (ghindă și orice alt fruct care seamănă cu ghinda: castană, curmală, nucă; fig. proiectil sferic de pământ ars sau de plumb) – glandă (cf. fr. *glande*) etc. (creează aproximativ 35 de termeni specializati, majoritatea NA) etc.;

gr. *pyloros*; lat. *pylorus* (*portar, paznic*) – pilor (NA); med.: *pilorectomie* (cf. fr. *pylorectomie*; engl. *pylorectomy*) etc. (creeaza aproximativ 10 termeni);

gr. *pneuma, atos* (aer, respirație) – *pneumatic* (cf. fr. *pneumatique*; termen interdisciplinar). În cognitivistica medicală fundamentează aproximativ 60 de termeni.

gr. *Thorax, akos* / *lat. thorax, acis* (platoșa luptătorilor greci) – *torace* (NA) etc.; fundamentează conceptual aproximativ 20 de termeni intradisciplinari.

În procesul de metaforizare, fundamentele greco-latine nu sunt numai o problemă de lingvistică formală, ci și una de lingvistică cognitivă, o modalitate conceptuală de evaluare a omului raportat la realitate. Medicii greci și romani gândeau metaforic, reflectând o realitate neobișnuită prin formele de cunoaștere și în termenii unei experiențe obișnuite. Metaforizarea în limbajul medical este, într-o primă etapă, un proces de selectare a cuvântului din limba comună, în virtutea câtorva criterii translingvistice: 1. contextul empiric / funcția comună a două obiecte eterogene: rolul lui *pylorus* (la greci, *pyloros*) era acela de a păzi intrarea în casa grecească / romană – în context medical, *pilorul* „păzește", controlează intrarea în intestin; 2. identitatea / coreferința: *thorax* desemna platoșa luptătorilor greci – med. *torace* definește „cavitatea... situată la partea superioară a trunchiului"; 3. trăsături distinctive: de la animata piață a grecilor, numită *agora*, s-a format termenul *agora(fob)*. Trăsătura distinctivă a piețelor grecești era aceea de spațiu deschis, public. Este *caracteristica semantică* ce a determinat selectarea cuvântului uzual din limba comună și conceptualizarea lui. Cu toate că modelul

BDD-A20603 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:55 UTC)

de cunoaştere a noţiunii rămâne cuvântul uzual, odată cu fixarea unităţii cognitive se produce separarea celor două planuri semantice: termenul dobândeşte o valoare nominativă autonomă, semnificaţia metaforică reflectând – aşa cum a demonstrat J. Serle – altceva decât semnificaţia directă a cuvântului. În context psihiatric, *agora(fob)* şi-a pierdut semnificaţia primară, a devenit un concept şi, în consecinţă, revendică o definiţie exactă, nu o explicaţie lexicală („teamă iraţională de spaţiile deschise"). Matricea metaforică a termenilor medicali din domeniul NA cuprinde câteva tipare de cultură şi civilizaţie greco-latină. Casa şi împrejurimile este primul tipar, după criteriul frecvenţei. Urmează apoi uneltele agricole, formaţiunile de luptă, podoabele, instrumentele muzicale etc. Sunt elemente ce reprezentau microuniversul stabil, labirintic, profund accesibil cunoaşterii individuale şi, în consecinţă, propice analogiilor în reflectarea fiinţei.

2. Perifrazarea cu aglutinare (în lingvistica tradiţională, compunerea savantă / compunerea tematică). Diacronic şi structural, formarea terminologiei medicale şi farmaceutice panlatine din secolele al XIX-lea şi al XX-lea utilizează, aproximativ, aceleaşi tipare lingvistice.

Excerptând datele oferite de sursele lexicografice (în limbile româna, franceză, italiană şi spaniolă), observăm că sferele lexico-semantice sunt (cu excepţiile cuvenite) o reflectare a cvasiuniversalităţii terminologiei europene de sursă francofonă. La baza piramidei există un ansamblu de rădăcini şi de morfeme canonice (prefixe, sufixe, prefixoide şi sufixoide) latine şi greceşti, de procedee (derivarea, perifrazare cu aglutinarea cuvintelor din structura / perifrazarea neaglutinată / calcul lingvistic) precis delimitate şi cu utilizare internaţională. Perifrazarea cu aglutinarea cuvintelor din structură ocupă un loc privilegiat. Din perspectiva unei abordări funcţionale a terminologiei lexicale, Maria T. Cabré avansa ipoteza că afixoidele sunt tridimensionale: sunt unităţi cognitive, lingvistice (aparţin limbilor naturale, au conţinut lingvistic) şi comunicative, utilizate în ultimii 200 de ani, în calitatea de creaţii conştiente ale savanţilor. Judecate după criteriul lingvistico-semasiologic, rădăcinile, afixele şi afixoidele pot fi organizate în clase semantice pe baza semelor comune.

Afixoidele cunosc două metamorfoze: statutul primar (etimologic), de temă, caracterizat printr-un înalt grad de lexicalizare, şi statutul secundar, derivat, în sincronie. Nucleul acestora concentra semnificaţia cuvântului, în limbile latină şi greacă. În formele sincronic diversificate, perifrazele cu aglutinare au două tipuri de componente semantice: una de ordin nominativ (afixoidul) şi alta de ordin lingvistic (rădăcina). Din punct de vedere semantico-noţional, afixoidul denumeşte substanţa, concentrează semnificaţia termenului, clasifică; radicalul nominalizează referentul (realitatea extralingvistică). Iată o listă de prefixoide unipoziţionale, de sub A, având valenţe onomasiologice variabile, în funcţie de domeniu: intradisciplinar (în medicină): *abdomino-* (cf. lat. *abdomen*), *abero-* (cf. lat. *aberrare* „aberaţie"), *acefal(o)-* (cf. gr. *akephalos* „absenţa capului"), *acrom-* (cf. gr. *acrom* „lipsit de culoare"), *adip(o)-* (cf. lat. *adipis* „grăsime"), *alaso-* (cf. gr. *allasein* „schimbare"), *albumino-* (cf. lat. *albumen* „albuş de ou"), *alvelo-* / *alvel(o)-* (lat. *alveolus* „alveole"), *anatomo-* (cf. gr. *anatome* „disecţie, anatomie"), *anchilo-* (cf. gr. *ankylos* „înţepenire"), *angi(o)-* (cf. gr. *angeon* „vas

BDD-A20603 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:55 UTC)

anatomic"), *anhidro-* (cf. gr. *angydros* „lipsa apei"), *anozo-* (cf. gr. *anosos* „nerecunoaștere a bolii"), *antro-* (cf. gr. *antron* „cavitate"), *aorto-* (cf. gr. *aorte* „aorta"), *apic(o)-* (cf. gr. *apex*, *apicis* „extremitate"), *arteri(o)-* (cf. gr. *arteria* „arteră"), *atax(o)-* (cf. gr. *ataxia* „dezordine"), *atelo-* (cf. gr. *ateles* „ruine, darâmături"), *atret(o)-* (cf. gr. *artretos* „neperformant"), *atrio-* (lat. *atrium*), *auricul-* (cf. lat. *auriculo* „ureche"), *axo-* (cf. gr. *axon* „tulpină"), *axono-* (cf. gr. *axon* „axă"). Termeni interdisciplinari: *acanto-* (gr. *akathna* „spin") – în medicină / botanică / domeniul militar; *acari- / acaro-* (cf. gr. *akari* „căpușă") – biologie / medicină; *aceti- / acet(o)- (*cf. lat. *acetum*) – în industria alimentară / farmacie; *acetona-* (cf. lat. *acetum* „oțet"); *achiro-* (cf. gr. *akhyron* „pleavă") – în botanică / medicină; *acidi- / acid(o)-* (cf. lat. *acidus* „acru") – în medicina / farmacie / biochimie; *acrid(o)-* (cf. gr. *akris* / *idos* „lacustă") – biologie / medicină; *acro-* (cf. gr. *akros* „ascuțit") – în istorie / botanică / sculptură / psihologie / medicină; *actin(o)-* (cf. gr. *aktin* „rază") – în medicină / botanică / zoologie; *aculei-* (cf. lat. *aculei* „spin") – în medicină / botanică; *acva- /acvi-* (cf. lat. *aqua* „apă") – în artele vizuale / medicină / industrie; *aeri- / aero-* (cf. gr. *aer*, *aeros* „aer liber") – medicină / biologie / biofizică / geografie etc.; *agrio-* (cf. gr. *agrios* „sălbatic") – în medicină / agricultură / turism; *agrosto-* (cf. gr. *agrostes* „iarbă") – botanică / medicină; *alelo-* (cf. gr. *alelon* „alternativă") – *botanică* / biologie / medicină; *alo-* (cf. gr. *allos* „altul") – biogenetică / botanică / medicină; *alotrio-* (cf. gr. *allotrio* „divers") – stomatologie / geologie / medicină; *amato-* (cf. gr. *amathos* „nisip") – în botanică / medicină / psihologie; *amaxo-* (cf. gr. *amaxa* „car") – în psihomedicină; *ambli(o)-* (cf. gr. *amblyos* „slab") – în psihomedicină / biomedicină; *amnio-* (cf. gr. *amnion*) – biomedicină; *ampelo-* (cf. gr. *ampellos* „vița-de-vie") – medicină / viticultură; *anemo-* (cf. gr. *anemos* „vânt") – geografie / medicină / botanică; *aniz(o)-* (cf. gr. *anisos* „inegal") – medicină / biologie / mecanică / anatomie; *anom(o)-* (cf. gr. *ananos* „anormal") – medicină / botanică; *antrac(o)-* (cf. gr. *antferax* „cărbune") – medicină / chimie / botanică; *anul(o)-* (cf. *anulus* „inel") – medicină / anatomie / biomedicină; *api-* (cf. lat. *apis* „albină") – biomedicină; *arahn(o)-* (cf. gr. *arakhne* „păianjen") – biomedicină; *are(o)-* (cf. lat. *area* „loc neted") – medicină / lingvistică / arhitectură, geografie; *arist(o)-* (cf. gr. *aristos* „nobil") – istorie / medicină / botanică; *artr(o)-* (cf. gr. *arthron* „articulație") – chirurgie / biologie; *asco-* (cf. gr. *askos* „burduf") – biomedicină / botanică / medicină; *aster(o)-* (cf. gr. *asteron* „astru") – biomedicină / cosmologie / medicină / astrologie; *atax(o)-* (cf. gr. *ataxia* „dezordine") – medicină / psihologie; *altero-* (cf. gr. *athere* „terci de făină") – biomedicină; *audio-* (cf. lat. *audio* „auz / a auzi") – medicină / fizică / industrie; *aulo-* (cf. gr. *aulos* „tub, cavitate") – medicină / botanică; *auro- / auri-* (cf. lat. *aurum* „aur") – geologie / arhitectură / medicină / industrie / psihologie / cosmologie; *auto-* (cf. gr. *autos* „prin sine însuși, pe cont propriu") – politologie / medicină / industrie / chimie / geografie / informatică etc.; *auxa- / auxo-* (cf. gr. *auxanien*, *auxein* „creștere, dezvoltare") – medicină / geografie; *axo-* (cf. gr. *axon* „tulpină") – botanică / medicină / biologie / geometrie; *axono-* (cf. gr. *axon* „axa") – medicină / geometrie; *azigo-* (cf. gr. *zygos* „impar") – medicină / biologie.

Termenii formați cu afixoide sunt structuri aglutinate cu o foarte mare frecvență în limbajul medical. Sunt omniprezenți în cele mai variate ramuri ale științei. Predilecția

BDD-A20603 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:55 UTC)

pentru prefixoidele care indică poziția sau direcția demonstrează utilizarea acestora în combinații diferite și cu valori semantice și noționale diferite: *a- / ab- / abs-* (cf. lat. *ab*, *abs*, prepoz. „departe de, în afara de"): abducție; *ad-* (cf. lat. *ad* „lângă, la, către, spre, până la, pentru", prepoz.): adrenalina; *anis(o)- / aniz(o)-* (cf. gr. *anisos* „inegal"): anizocorie; *cis-* (cf. lat. *cis* „dincoace", prepoz.): poziția cis; *circum-* (cf. lat. *circum* „în jurul, împrejurul"): circumvoluțiune; *dextro- / dextru-* (cf. lat. *dextro-*, *dexter*, *-tra*, *-trum* „drept, care e la dreapta"): dextroză; *dia-* (cf. gr. *dia- / dia* „peste, prin, de-a lungul, separare, poziție de mijloc", prepoz.): dializă; *ek-* (cf. gr. *ek-, ek* „afară / în afară", adv. / prep.); *ex- / e-* (cf. lat. *ex* „din, de pe, de la; din, dintre"): exoterm, extruzie; *ecto-* (cf. gr. *ektos* „afară / în afară", prepoz.): ectoparaziți; *ex*(o)- (cf. gr. *ex-, exo* „în afară, exterior, spre", adv. / prepoz.); *extra- / extro-* (cf. lat. *extra* „în afară / afară de, fără de", adv. / prepoz.): extrasistolă; *en- / em-* (cf. gr. *en* „în interior / în, de, de la, între", adv. / prepoz.); *end(o)- / ent(o)-* (cf. gr. *endon* „înăuntru, în interior", adv.): endocardită; *intra- / intro-* (cf. lat. *inter* „în mijlocul, între", prepoz.): intravenos; *epi-* (cf. gr. *epi* „pe, deasupra, lângă", prepoz.): epiglota; *infra-* („sub, dincolo de", prepoz.): infraliminal; *inter-* (cf. lat. *inter* „între, printre", prepoz.): intervertebral; *izo- / iso-* (cf. gr. *iso-, isos* „egal", adv.): izocrom; *levo-* (cf. lat. *laevus*, *-a, -um* „stânga", adj.): levocardie; *mez(o)-, mezo-* (cf. gr. *meso-*, *mesos* „de mijloc, mijlociu", adj.): mezomorf, mezencefal; *meta-* (cf. gr. *meta* „în mijloc, împreună / în mijlocul, cu", adv. / prepoz.): metamer; *orto-* (cf. gr. *ortho-*, *orthos* „drept / solid, prosper", adj.): ortogenie; *para-* (cf. gr. *para-*„aproape / lângă, legat de, de-a lungul, de partea", adv. / prepoz.): paraclinic; *retro-* (cf. lat. *retro* „în urma, înapoi"): retrohipofiză; *trans- / tranz-* (cf. lat. *trans* „dincolo, peste", prepoz.): transdermic.

La nivel discursiv, se manifesta o tot mai pronunțată tendință de terminologizare a prefixoidelor: *poli*, *dermato* etc. Prin contiguitatea elementelor se realizează un transfer semantic, rădăcina dispare, iar prefixoidul concentrează sensul onomasiologic, fiind purtătorul integral al informației conceptuale. Afixoidele din compusele trunchiate de acest tip preiau semnificația rădăcinii etimologice (poli-clinică; dermato-logie) din structura compusă, comportându-se funcțional – în sincronie – asemenea unui substantiv simplu, cu accepțiunea de „instituție medicală de consultații și de tratament ambulatoriu", respectiv „știință a bolilor pielii / studiu al pielii". Spre deosebire de lexicul comun, unde unitățile lexicale actualizează valori diferite – în funcție de contextul lingvistic –, bucurându-se de disponibilități semantice variate, afixoidul terminologizat nu depășește caracterul monoreferențial impus conceptual – în denumirile generice. Avantajul prefixoidelor de a exprima concis conceptul nu rămâne fără implicații asupra analizei terminologice lexicale: dăunează, în primul rând, nivelului de științificitate, ducând la adâncirea fenomenului de stratificare calitativă a limbajului, la vulgarizarea acestuia, în titluri de reviste / articole de cercetare (revista „Dermato"), în discursul publicitar. În structuri de acest tip se produce decontextualizarea termenului medical, prin utilizarea lui în contexte particularizate. De exemplu, unitatea „dermato-venerice" utilizată într-un curs de medicină este, indiscutabil, un termen medical, având definiția cunoscută și general acceptată. Dacă *dermato* apare în structura *S.C. Dermato S.R.L.*, nivelul de științificitate este anulat, iar posibilitatea de a fi termen medical este minimă. Utilizarea interdisciplinară a termenilor medicali

BDD-A20603 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:55 UTC)

are, în al doilea rând, consecințe morfosemantice. Prefixoidele interdisciplinare pot ilustra un concept prin fixare în sintagmatic: *clinica dermato / cabinet dermato / dermato blog / dermato-estetic / cremă dermato-reparatorie* etc. – libertatea contextuală fiind creatoare de noi sensuri și paradigme. Permanenta concurență între construcțiile echivalente, în care prefixoidul funcționează ca adjectiv invariabil, este o dovadă a productivității lui interdisciplinare.

Judecând statutul prefixoidelor după criteriul structural, în asociere cu mărcile formale, există în limbajul medical cinci paradigme, conservate ireversibil, în funcție de statutul interfixului și de alternanța prefix / prefixoid:

(1) Termeni panlatini formați din prefixoid + interfix *i* + termen-bază: *calci-calciu, calcar* (<fr. *calci-*, cf. lat. *calx*, *calcis*): rom. *calcibindină* (<fr. *calcibindine*; engl. *calbindin*), *calcipexie* (<fr. *calcipexie*; engl. *calcipexy*, cf. lat. *calx*, *calcis*; gr. *pexis* „fixare"); rom. *tahicardie* (<fr. *tachycardie*; engl. *tachycardia*, cf. gr. *ταχν-*, *ταχύς-* „rapid"; *καρδι-*; *καρδια* „inimă"). Regula era generală în limba latină: dacă termenul al doilea începea cu o consoană, temele în *-a* și cele în *-o* aveau vocala finală închisă la *-i*, iar temele în *-u*, prin analogie, schimbau pe *-u* în *-i* (*stillicidium*). Ca vocală de legătură unică, specifică compunerii, *-i* era folosit analogic, chiar și înainte de vocală (lat. *funiambulus*).

(2) Termeni panlatini formați din prefixoid + interfix *o* + termen-bază: rom. *enter(o)virus* (<fr. *entérovirus*; engl. *enterovirus*, sp. *enterovirus*, it. *enterovirus*, germ. *Enterovirus*: cf. gr. *έντερο-*, *έντερον-* „intestin"); rom. *sacrolombar* (<fr. *sacro-lombaire*: cf. lat. *sacrum-* „osul sacru"; *lumbus* „șale"); *saprofit* (<fr. *saprophyte*: cf. gr. *σαπρο-*, *σαπρός-* „putred"). Vocala tematică *-o*, în compuse, era atribuită influenței grecești (*sacrosanctus*, *mulomedicus*). Acest interfix a supraviețuit în terminologia panlatină în formațiunile care conțin elemente de origine greacă: *rinofima* (<fr. *rhinophyme*, engl. *rhinophyma*: cf. gr. *ρινο*, *ρις* „nas"); *eo-* „de început, primitiv, preistoric" (<fr. *éo-*: cf. gr *ήώς-* „aurora, zori").

(3) Termeni panlatini formați din prefixoid și conjugarea interfixelor grecești și latinești + termenul-bază: rom. *card(io)megalie* (<fr. *cardiomégalie*; engl. *cardiomegaly*: cf. lat. *cardiomegalia*, gr. *καρδι-*; *καρδία* „inimă" + *μεγα-*, *μεγαλσ-*, *μέγας* „mare"). Fenomenul este explicabil prin latinizarea prefixoidelor grecești, care în structurile complexe revendică juxtapunerea interfixului latin *-i-* și a vocalei grecești *-o*.

(4) Termeni panromanici bi- (triconceptuali), formați din două / trei afixoide + termenul-bază: rom. *cardioesofagial* (< fr. *cardioesophage*; engl. *cardioesophageal*); rom. *histerosalpingografie* (< fr. *hystérosalpingographie*; engl. *histerosalpingography*: cf. gr. *hystera-* „uter", lat. *solpinx*, *-ingis*, gr. *salpinx*, *-ingos* „trompă", gr. *graphein-* „a scrie").

(5) Unități neologice panromanice, alcătuite din afixoide precedate de prefix + termenul-bază (de tipul compuselor însoțite de prefixele grecești: *a(an)-* „fără", *hiper-* „mai mult", *hipo-* „sub", *para-* „dincolo de, înafară de", *peri-* „în jurul"): *afibrinogenemie* (< fr. *afibrinogénémie*; engl. *afibrinogenemia*); *hiperbilirubinemie* (<fr. *hyperbilirubinémie*; engl. *hyperbili*); *hiposteatoliză* (<fr. *hypostéatolyse*; engl. *hypos-*

BDD-A20603 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:55 UTC)

teatolysis); *paraosteoartropatie* (<fr. *paraóstéo-arthropathie*; engl. *paraosteoarthropathy*); *pericardiocenteză* (<fr. *péricardiocenthèse*; engl. *pericardiocentesis*).

Din punct de vedere diacronic, până în secolul al XX-lea, afixoidele apăreau în structuri bimembre. Cu cât ne apropiem de sistemul medical actual, afixoidele apar în structurile polimembre, amalgamate ale ultimelor două paradigme pe care le-am luat în considerare. Observăm că elaborarea sistemului terminologic medical este un proces diacronic progresiv. Modificările s-au produs sub formă de sistem. Terminologia nu apare în ipostaza unui obiect imuabil, ca sumă de forme fără trecut, de nomenclaturi cu reguli stricte. Fiecare paradigmă se află într-o evoluție coerentă, liniară, asigurată de caracterul mobil, variabil și universal al sistemului afixelor și afixoidelor: unii termeni sunt resemantizați, alții dezvoltă noi unități conceptuale, perfect adaptate sferei referențiale. Aceste mecanisme sinergetice de organizare a structurilor funcționează atâta timp, cât urmează direcția firească de evoluție în „dreapta potrivire a numelor" (Platon) cu matricea originară greco-latină. „Diacronia sistemică" propusă de Martinet transgresează filozofia structuralistă de tip saussurian, modificând relația binară diacronie – sincronie în „triadă dinamică": corpusul de compuse savante este o structură sistemică a terminologiei medicale atât în sincronie cât și în diacronie, iar analiza sistemului diacronic al rădăcinilor actualizează corelațiile dintre structurile consecutive, în toate etapele dezvoltării limbajului.

Analizate după criteriul frecvenței, sufixoidele nu sunt atât de puternic marcate de diversitate. Formanți ca: *-dinie* (durere), *-id* (asemănare), *-ree* (curgere), *-ragie* (a se desprinde brusc, a izbucni), *-rafie* (sutură) sunt purtători de seme aparținând ramurii diagnosticului, semiologiei medicale sau chirurgiei. Sunt considerate reprezentante-tip ale simtomatologiei sufixoidele (al căror statut este, în unele situatii, bipozițional): *-algie* (cf. gr. *algos* „durere", bipozițional): mialgie; *-dinie* (cf. gr. *odyne* „durere"): mastodinie; *-geneza* (cf. gr. *genesis* „nastere"): glucogeneză; *-id* (cf. gr. *eidos* „dispoziție, asemănare"): pelagroid, steroid; *-megalie* (cf. gr. *megalo-* „mărire exagerată", bipozițional): acromegalie; *-penie* (cf. gr. *penia* „deficitar, sărac"): leucopenie; *-ree* (cf. gr. *reein* „eliminare, curgere"): logoree, steatoree; *-spasm* (cf. gr. *spasmos* „contracție involuntară, spasm", bipozițional): cardiospasm. Există apoi, sufixoide reprezentante-tip pentru definirea unor diagnostice: *-ază* (cf. gr. *iasis* „stare, situație, condiție"): helmintiază, streptochinază; *-cel* (cf. gr. *chele* „gheară, tumoare, strângere"): hematocel, cefalhidrocel; *-ectazie* (cf. gr. *ektasso* „dilatație, extensie"): bronsiectazie; *-emie* (cf. gr. *hemo* „sânge / în sânge"): hiperlipidemie; *-fil / -filie* (cf. gr. *philo- / philein* „atracție pentru / a iubi", bipozițional): hidrofil; *-ita* (cf. gr. *(i)tis*, sufix nominal „inflamație"): heliodermita; *-malacie* (cf. gr. *malako-*, *malakos* „moale, dulce, suav, blând"): osteomalacie; *-oză* (cf. gr. *ozo-* „miros, cu înțeles patologic"): acantoză, fibroză; *-ptoza* (cf. gr. *ptosis* „cădere, dizgrație, deviere"): gastroptoză; *-ragie* (cf. gr. *rage* „fisură, curgere, a se desprinde brusc"): hemoragie; *-urie* (cf. gr. *ouron* „acid uric, urină"): hematurie.

3. Perifrazele neaglutinate. Mult mai numeroase în limbajul farmaceutic și medical sunt perifrazele realizate prin alăturarea unităților terminologice în structuri neaglutinate. Se apreciază ca procentul unităților perifrastice de acest tip ar fi de 70% din numărul total al denumirilor folosite în diverse ramuri ale științei. În limbajul

BDD-A20603 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:55 UTC)

medical și farmaceutic, ponderea unităților perifrastice este considerabilă și se află în tradiția terminologiei latine: 1. la nivelul sferei NA: *ansa cervicalis*, *auricularis superior*, *axis sagitalis*, *membrum inferius*, *membrum superius*, *saccus lacrimalis* (sac lacrimal) etc.; 2. în denumirile utilizate în limbajul farmaceutic și în botanică: *papaver somniferum* (mac), *asparagus officinalis* (sparanghel), *lilium candidum* (crin alb), *natrium sulfuricum* (sulfat de natriu). Nomenclaturile anatomice utilizează limba latină drept bază. Prima recunoaștere oficială a nomenclaturii anatomice latine s-a produs grație anatomiștilor germani la Congresul Uniunii Anatomiștilor, Basle, 1895 (prima standardizare *Basiliensia Nomina Anatonica*). Sistemul terminologic s-a dovedit însă a fi incomplet, faptul determinând o a doua standardizare, în 1935, la Jena, *Jenainsia Nomina Anatomica*. Comitetul Internațional de Nomenclatură Anatomică realizează cea de-a treia standardizare, în 1950, cunoscută sub denumirea *Parisiensis Nomina Anatomica*.

Dintre subdomeniile cognitive ale medicinii actuale, au un număr restrâns de perifraze sintagmatice cu element predominant greco-latin – semnele și sindroamele, a căror sursă se află în patronime (de origine romanică, anglo-americană sau arabă).

Fundamentele greco-latine ale limbajului medical și farmaceutic actual au cel puțin două valențe universale: pe de o parte, continuitatea terminologică, din punct de vedere al spațiului (este o terminologie universală, nelimitată de bariere naționale), pe de altă parte, din punct de vedere istoric, termenii au fost utilizați într-o formă constantă de 2000 de ani, fapt ce le conferă capacitatea de a putea fi traduse cu exactitate.

SURSE

1. Anatole Bailly, *Dictionnaire grec-français, rédigé avec le concours de M. E. Egger*, onziéme édition, Paris, Libraire Hachette, ’79, Boulevard Saint-Germain, Paris.

2. Valeriu Rusu, *Dicționar medical*, ediția a III-a, Editura Medicală, București, 2000.

BIBLIOGRAFIE

1. Angela Bidu-Vrânceanu; Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană*, Lexicul, Editura Humanitas, București, 2005.

2. M. T. Cabré, *Terminologies et linguistique: la théorie des portes*, Terminologie nouvelle – June, 2000.

3. Fulvia Ciobanu, Finuța Hasan, *Formarea cuvintelor în limba română*, Editura Academiei, București, 1970.

4. E. Coșeriu, *Lingvistica integrală*, interviu realizat de Nicolae Saramandu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.

5. Alina Gioroceanu, *Terminologia greco-latină în româna actuală*, Editura Aius Print, Craiova, 2008.

6. I. Oprea, *Lingvistică și filozofie*, Editura Institutului European, Iași, 1992.

7. Iuliana Popovici, Lăcrimioara Ochiuz, Dumitru Lupuleasa, *Terminologie medicală și farmaceutică*, Editura Polirom, Iași, 2007.

8. A. Rey, *La terminologie: noms et notions*, Editura Le Robert, Paris, 1979.

9. Ferdinand de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, Editura Polirom, Iași, 1998.

BDD-A20603 © 2009 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:58:55 UTC)